

ESHITISHDA NUQSONI BO'LGAN BOLALAR

Andijon davlat pedagogika institute

Maktabgacha ta'lim fakulteti

Maktabgacha ta'lim pedagogikasi va psixologiyasi yo'nalishi

102-guruh talabasi

Razzakova Surayyoxon

Anotatsiya; *Ushbu maqolada eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar haqida. Ularni kelib chiqish sabablari va eshitishda nuqsoni bolgan bolalarning. sezgi va idrokining o'ziga xos xususiyatlari jumladan yurtimizda olib, borilayotgan ishlar haqida fikr va muloxazalar bildirilgan.*

Kalit so'zlar: *Eshitishda xususiyatlar spetsifik idrok sezgi, nutq, nuqson*

Annotation; *This article is about hearing impaired children Reasons for their origin and hearing-impaired children In our country, including the unique features of intuition and perception Opinions and comments about the ongoing work were expressed.*

Key words: *Hearing characteristics, specific perception, speech, defect*

Аннотация; *Эта статья о детях с нарушением слуха. Причины их возникновения и слабослышащие дети В нашей стране в том числе уникальные особенности интуиции и восприятия Были высказаны мнения и комментарии по поводу проводимой работы.*

Surdopedagogika-Lotincha so'z bo'lib "surdus kar va gung degan ma'noni anglatadi. Eshitishda nuqsonlarning kelib chiqish sabablariga ko'ra tug'ma va orttirolgan bo'ladi. Inson rivojlanishida fizologik omillar turlicha tasir etadi. Bu sabablarga genetik omillar ekalogik ta'sirlar onaning xomladorlik davrida duch kelgan infeksiyalar yoki teratogen moddalari ta'siri kiradi. Quyda ushbu nuqsonlaning asosiy kelib chiqish sabablari bayon etilgan. Koplab quloq nuqsonlari genetik mutatsiyalar natijasida kelib chiqadi ayrim sindromlar va

tug'ma anomaliyalar nasliy xarakterga ega. Genetik mutatsiyalar eshitish va koish qobilyatining yo'qolishiga olib keladi. Embrionlik davrida homilaning rivojlanishida va tugulgandan keyin eshitishning buzulishiga bir qancha sabablar tasir etadi.

- 1 onaning yuqumli kasaliklar yani qizilcha gripp skarltin qizamiq.
- 2 onani antibiotiklar, ta'sirda va alkagol, ta'sirida zaxarlanishi.
- 3 ona va bolaning qon rezus faktori tog'ri kelmasligi.
- 4 tugilish jarayonidagi trammalar, shkaslanishlar.
- 5 tug'ilgandan keyin yuqumli kasalliklar va kasallanish.
- 6 etiborsizlik natijasida quloq yo'liga yot jisimlarning tushib qolishi.

Ma'lumotlarga ko'ra eshitishda nuqsoni bor, bolalarni rivojlanish darajasi shu nuqsonning bola xayotining qaysi davrida paydo bo'lganiga va og'ir yengilligiga bog'liq. Masalan; ikki yoshda eshitish qobilyati yo'qolganda ham karlik natijasida soqovlik qo'shilib kar va soqov bo'lib qoladi. Bolaga o'z vaqtida maxsus yordam ko'rsatilmasa unda aqli zaiflik belgilari ham paydo bo'lishi mumkin. Inson rivojlanishida nutq muxim faoliyatdir. Nutq eshituv orgnlari vositasi bilan idrok etishga asoslangan bo'lib atrofdagilarga taqlid eshitish yo'li bilan rivojlanib boradi. Og'zaki nutqning shakillanishida eshitish analizato'ri nutqni harakatga keltiruvchi analizato'r bilan mustaxkam bog'langan, holda ishlaydi eshituv analizatorining rivojlanish darajasi kop jixatdan tafakkurga bog'liq. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar sezgisi idroki shakillanishining umumiy qonuniyatlari bilan birga spetsifik xususiyatlariga ega bo'ladi. Avvalam bor bu bolalarda asosiy sezgi turlaridan biri eshituv sezgisi mavjud bo'lmaydi bizning arganizimizga doim tovush tasurotlar ta'sir ko'rsatadi rivojlanayotgan bola asosiy bilim manbaini eshituv sezgisi idroki orqali qabul qiladi u atrofdagilar bilan muloqotga kirishib radio, musiqa, eshitib, kino, teatirlarni tomosha qilib ko'p malumotlarga ega bo'ladi. Eshitishda nuqsoni bo'gan bolalar bunday imkoniyatlardan chegaralangan bo'ladi. Bu atrofni anglash jarayonini qiyinlashtiradi va kompensatsiyani talab etadi o'z navbatida bu ko'ruv harakat hidlash va sezgi idrok rivojlanishiga ta'sir ko'satadi. Eshitishda nuqsoni bolgan

bolalarda eshituv sezgisi mavjud emas degan fikr notogridir. Yangi okustik aparatlar yordamida otkazilgan tadqiqotlar natijalari shuni korsatdiki eshitishda nuqsoni bolgan bolalarning 40 foyizida eshituv sezgisi qoldiqlari mavjudligini korsatdi. Ularda ta'lim tarbiya jarayonida foydalanish mumkun. XIX asirda I. Fler song N.M .Lagoviski vaboshqa tatqiqotchilar ham karlar eshituv mavjudligini e'tirof etadilar. N.M. Logoviskiy takidlashicha bu eshituv qoldig'ini faollashtirish rivojlantirish mumkun. Gartmanning tadqiqotlariga tayanib Lagoviskiy eshituv idroki darjasiga kora bir necha guruxlarni tansiflaydi. Bu guruhlardan biriga kiruvchi bolalarda eshituv idroki ma'lum darajada mavjud bolib, u no nutqiy tovushlarni farqlash imkonini beradi. Boshqa bolalarda eshituv idrokining darajasi balandroq bolib unli tovush, bog'in sozlarni farqlash imkonini beradi. Davomiy mashg'ulotlar mashiqlar jaryonida eshitishda nuqsoni bolgan bolalar eshituv idroki faollashtiriladi. Bunda eshituv idrokining rivojlanishi anatoma va fizologik mexanizimining tiklanishi evaziga emas ,balki eshituv idrokini faollash yoli bilan amalga oshadi. Kar bolalarda eshituv sezgisi va idrokining yoqolishi sababli koruv sezgisi va idroki asosiy o'rin tutadi. Kar bolaning ko'ruv analizatori atrofdagi olamni anglashda asosiy axamiyatga ega. Eshitishda nuqsoni bolgan bolalardagi ko'ruv sezgi va idrok etuvchi bolalar bolishi I. V. Zankov M. Solovyov K. I. Veresotiskoy tadqiqotlarida dalillangan. Shu sababli eshitishda nuqsoni bolgan bolalar eshituvchi bola axamiyat bermaydigon tashqi olam xususiytlari nozikliklariga axmiyat beradi. Eshitishda nuqsoni bolgan bolalarning eshituv sezgisiga qaraganda ko'ruv sezgisining ustunligi harakat sezgisining teri taktil sezgilarning faolliigi kuzatiladi. Bolalik davrida eshitishni yoqolishi esa bolaning psixologik rivojlanishiga salbiy tasir korsatib bir qator ikkilamchi nuqsonlarning paydo bolishiga olib keladi. Nuqson bolaning nutqiy rivojlanishiga salbiy ta'sir korsatadi. Karlikning erta paydo bolishi esa nutqning rivojlanmasligiga olib kelishi mumkin. Jumladan Respublikamizda nogironlarning ijtimoyi himoyalash,o'qitish, tarbiyalash masalalari davlat siyosati darajalariga kotarildi. O'bekiston respublikasining ta'lim to'g'risidagi qonuni 23 modda hamda davlatimiz tomonidan 1992 yil

radifikatsiya qilingan. B.M.T ning bola xuquqlari tog'risidagi kanvensiya 23 modda nogiron bolalarning aloxida parvarish ta'limida faydalanish munosib turmush kechirish xuquqlariga egaligi e'tirof etilgan. Ma'lumki hozirgai kunda bolalikda yoki hayoti davomida u yoki bu ta'sirlar sababli nogiron hisoblangan shaxislar ta'limida aloxida e'borga muxtoj yoki imkoniyatlari cheklangan deb yuritilmoqda. Bu toyifa bolalar va o'smir va kattalarning ta'lim tarbiyasi umumiy pedagogikaning barcha qonuniyatlariga asoslangan holda mustaqil fan sifatida tadqiq qilinadi va rivojlanadi. O'zbekistonda pedagoglar Xitoyda eshitishda nuqsoni bolgan bolalar bilan ishlashni organadi. O'zbekistonda Maktabgacha Ta'lim Vazirligi, Pekin pedagogika unversiteti va Sun Sinlin nomidagi jamg'arma bilan hamkorlik to'g'risida kelishib oldi. Yaqin vaqitlarda ilk 25 nafar pedagog xitoyga malaka oshirish uchun yolga chiqadi. O'zbekistondagi 100 dan ortiq maktablarda inkluzif ta'limga ehtiyoji bor 500 nafarga yaqin o'quvchi o'z sog'lom tengqurlari bilan birgalikda ta'lim oladi. Ma'lum bunday maktablarda nogiron deb belgilangan bolalar o'z tengdoshlari bilan an'anaviy maktabda ta'lim olish imkoniyatini bergan. Eshitishda nuqsoni bolgan bolalar uchun han maxsus dastur yo'lga qoyildi. Bolalarga zamonaviy eshitish aparatlari tarqatilmoqda. Bu moslamalar orqali o'quvchilar nutqida yaxshi o'zgarishlar kuzatilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

O'bekiston respublikasining ta'lim to'g'risidagi qonuni. L.R Mo'minova maxsus psixologiya o'quv qo'llanma/ L.R.Mominova O'zbekiston Faylasuflar milliy jamiyati nashriyoti, 2013 Respublika ilmiy amaliy anjumanining maqolalar toplami. D.R. Madazizova bolalar rivojlanishdagi kilinik asoslar. gazeta.uz rasmiy sayit.